

Justyna Omeljaniuk

Uniwersytet w Białymstoku

ORCID: 0000-0002-8206-5304

justyna1994onet.pl@onet.pl

Polityka karna sądów wobec nieletnich sprawców bezprawnego pozbawienia wolności z art. 189 Kodeksu karnego

Wstęp

Przestępczość nieletnich w pierwszej kolejności kojarzy się przede wszystkim z trzema grupami działań: po pierwsze, z czynami przeciwko mieniu, np. kradzieżami, w tym drobnymi sklepowymi¹; po drugie, z przestępczością narkotykową, np. w zakresie posiadania lub handlu narkotykami². Ostatnią grupą są przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, głównie bójki, pobicia, spowodowanie uszczerbków na zdrowiu³. Wskazane czyny/zachowania nieuchronnie wiążą się z bardzo emocjonalnym przeżywaniem okresu nastoletniego buntu, próby poszukiwania własnej tożsamości, realizacji potrzeby przynależności do grupy rówieśniczej⁴.

Warto jednak mieć na uwadze, że nie są to jedyne czyny, których dopuścić się mogą osoby nieletnie. Niniejsze opracowanie poświęcono analizie zjawiska, w którym nieletni są sprawcami bezprawnego pozbawienia wolności oraz reakcji prawnokarnej sądów wobec takich osób. Wskazane przestępstwo penalizowane jest w art. 189 Kodeksu karnego w rozdziale zawierającym przestępstwa przeciwko wolności⁵, gdzie przedmiotem ochrony jest tzw. wolność

---

¹ J. Włodarczyk-Madejska, „Przestępczość” nieletnich, [w:] P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska (red.), *Kryminologia. Teoria i praktyka*, Warszawa 2024, s. 154–155.

² B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2022, s. 430–434.

³ Z tymi przestępstwami bezprawne pozbawienie wolności może pozostawać w zbiegu lub być traktowane jako ich element. Zob. K. Szczecińska-Przybułek, *Pobicie jako element przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności*, [w:] D. Semków, I. Kułak (red.), *Przestępstwa przeciwko życiu. Aspekty prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Rzeszów 2020, s. 96.

⁴ M. Kuć, *Kryminologia*, Warszawa 2015, s. 113–115.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 17), dalej jako k.k.

lokomocyjna⁶, fizyczna⁷, przemieszczania się⁸. Kryminalizowane zachowanie w typie podstawowym z § 1 polega na pozbawieniu człowieka wolności i zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5⁹. Ponadto przepis ten przewiduje także trzy typy kwalifikowane zamieszczone w § 2–3¹⁰. Znamionami kwalifikującymi są tutaj:

1) czas – pozbawienie wolności trwające dłużej niż 7 dni zagrożone jest karą pozbawienia wolności od roku do lat 10 (§ 2);

2) cechy ofiary – jeżeli pozbawienie wolności trwające dłużej niż 7 dni, dotyczy osoby nieporadnej ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny zagrożone jest karą pozbawienia wolności od lat 2 do 15 (§ 2a);

3) sposób zachowania sprawcy – jeżeli pozbawienie wolności, o którym mowa w § 1–2a, łączyło się ze szczególnym udręczeniem¹¹, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 5 do 25 (§ 3)¹².

Podejmując próbę odpowiedzi na pytania: 1) W jakiej skali nieletni dopuszczają się bezprawnego pozbawienia wolności?; 2) Kto najczęściej dopuszcza się takowych zachowań – dziewczęta czy chłopcy?; 3) Jaka jest polityka karna sądów w tym zakresie?, dokonana zostanie w niniejszym opracowaniu analiza danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej jako MS) za lata 1999–2020. Część danych, tj. za lata 1999–2002, uzyskano po złożeniu wniosku o dostęp do informacji publicznej¹³. Z kolei dane za lata 2003–2020 po-

⁶ J. Kosonoga, *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2023, Legalis; M. Królikowski, A. Sakowicz, *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny*, t. 2: *Część szczególna. Komentarz do art. 117–221*, 2023, Legalis.

⁷ A. Łyżwa, *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, A. Łyżwa, R. Łyżwa, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, 2020, Legalis; M. Bojarski, *Pozbawienie wolności*, [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2020, s. 629; K. Jankowska, *Wybrane przestępstwa przeciwko wolności*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017, nr 1, s. 53.

⁸ J. Lachowski, *Przestępstwa przeciwko wolności*, [w:] V. Konarska-Wrzosek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 902.

⁹ L. Gardocki, T. Gardocka, D. Jagiełło (red.), *Kodeks karny. Krótki komentarz dla studiujących*, Warszawa 2020, s. 242.

¹⁰ L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2023, s. 275.

¹¹ Zwłaszcza to znamię szczególne udroczenia wydaje się bardzo interesujące dla badaczy. W literaturze przedmiotu można znaleźć również opis wniosków z badań aktowych wybranych 47 spraw z lat 2010–2017 przeprowadzonych przez K. Szczecińską-Przybulek, dotyczących znamienia szczególnego udroczenia. Jednakże autorka badań przyjęła kryterium „osoby młodej”, definiowanej jako osoba z przedziału wiekowego od 17 do 25 roku życia. Tym samym nie są to badania dotyczące *stricto* nieletnich. Zob. K. Szczecińska-Przybulek, *Młodzi jako sprawcy zbrodni bezprawnego pozbawienia wolności ze szczególnym udroczeniem – analiza motywów i sposobów działania*, „Probacja” 2019, nr 1, s. 171–181.

¹² S. Hyps, *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2024, Legalis; M. Mozgawa, *Bezprawne pozbawienie wolności*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności*, Lublin 2020, s. 114–115; J. Kosonoga, op. cit.; M. Królikowski, A. Sakowicz, op. cit.

¹³ O dostęp do tych danych statystycznych wystąpiono w 2022, kiedy autorka niniejszego artykułu przygotowywała rozprawę doktorską pt. *Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności w ujęciu karnoprawnym i kryminologicznym*.

chodzą z opracowań wieloletnich zamieszczonych na stronie internetowej MS¹⁴. Niestety, brak jest danych za lata 2021–2023. Nie są one dostępne ani na stronie MS, ani nie zostały udostępnione po złożeniu wniosku o dostęp do informacji publicznej¹⁵.

Analizowane w tym opracowaniu dane obejmują zarówno liczbę i płeć skazanych nieletnich z poszczególnych paragrafów art. 189 k.k., jak też liczbę oraz rodzaj orzekanych wobec nich środków. Oczywistym jest bowiem, że sądy kierują się w swoich decyzjach przesłanką wychowawczą, jednakże analiza danych statystycznych umożliwia stwierdzenie, po jaki środek sięgają sądy w tym przypadku.

Nieletni skazani z art. 189 kk w Polsce w latach 1999–2020

W tabeli 1 przedstawiono liczbę skazanych nieletnich z art. 189 k.k. w Polsce w latach 1999–2020 – zarówno tę ogólną, jak i dane dotyczące poszczególnych paragrafów.

Tabela 1

Liczba skazanych nieletnich z art. 189 k.k. w Polsce w latach 1999–2020

Rok	Ogółem	Art. 189 k.k.			
		§ 1	§ 2	§ 2a	§ 3
1999	12	12	0	–	–
2000	17	16	1	–	–
2001	6	6	0	–	–
2002	25	19	6	–	–
2003	10	7	3	–	–
2004	17	12	5	–	–
2005	13	13	0	–	–
2006	16	16	0	–	–
2007	19	18	1	–	–
2008	20	20	0	–	–

¹⁴ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Opracowania wieloletnie*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> (data dostępu: 1.07.2024). Skorzystano z następujących plików: *Nieletni – prawomocne orzeczenia w latach 2000–2020*; *Nieletni wg orzeczonych środków prawomocne orzeczenia w latach 2003–2020*.

¹⁵ W dniu 25 lipca 2024 r. zwrócono się do MS z wnioskiem o udostępnienie danych za lata 2021–2023. Dnia 5 sierpnia 2024 r. uzyskano odpowiedź e-mail z pismem z dnia 2 sierpnia 2024 r., w której wskazano, że „dane za lata 2021–2023 będą dostępne w terminie późniejszym z uwagi na to, że trwają obecnie prace w zakresie realizacji przez podmiot zewnętrzny umowy na przygotowanie tablic statystycznych z systemu KRK”.

2009	13	13	0	–	–
2010	11	8	3	–	–
2011	3	3	0	–	0
2012	10	9	0	–	0
2013	5	5	0	–	0
2014	10	9	0	–	1
2015	12	11	0	–	1
2016	9	5	0	–	4
2017	7	6	0	–	1
2018	11	10	0	0	1
2019	3	2	0	0	0
2020	6	5	0	0	1

Minus (–) oznacza, że w za dany rok brak jest danych, ponieważ regulacja ta nie obowiązywała/nie odnotowano jej w danym roku statystycznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 1, w latach 1999–2020 w Polsce w żadnym roku statystycznym nie skazano więcej niż 25 nieletnich – liczba ta wahała się od 3 do 25 osób rocznie. Najwięcej skazano ich w 2002 r., a najmniej – w 2011 r. i w 2019 r. Średnio stanowiło to prawie 12 osób rocznie. Ponadto brak jest jednolitej tendencji odnośnie do ogólnej liczby nieletnich skazanych z art. 189 k.k. w Polsce w latach 1999–2020.

Warto wskazać, że bezprawne pozbawienie wolności w typie podstawowym, tj. art. 189 § 1 k.k., stanowiło największy odsetek skazań nieletnich. Z kolei porównując ogólną liczbę nieletnich skazanych z art. 189 k.k. z liczbą skazanych z § 1 tejże regulacji, wynika, że 100% ogólnej liczby skazanych nieletnich w latach: 1999, 2001, 2005–2006, 2008–2009, 2011, 2013 stanowili ci, których czyny wypełniły znamiona typu podstawowego bezprawnego pozbawienia wolności. Tutaj również brak jest jednolitej tendencji. Najmniej nieletnich skazanych z § 1 było w roku 2019 (2). Niewiele więcej, tj. 3 osoby, skazano w 2011 r. Z kolei najwięcej nieletnich skazano w roku 2008 (20). Ogólnie można wskazać, że do 2009 r. łącznie skazywano ponad 10 nieletnich rocznie. Wyjątkiem był 2001 r. i 2003 r. – w tych latach skazano odpowiednio 6 i 7 nieletnich. Z kolei od 2010 r. do 2020 r. skazano nie więcej niż 10 nieletnich rocznie. Wyjątkami były lata 2015 i 2018, gdy skazano odpowiednio 11 i 10 osób nieletnich.

Nieletnich skazywanych za bezprawne pozbawienie wolności w typie kwalifikowanym, penalizowanym w § 2 w Polsce w latach 1999–2020 było zdecydowanie mniej niż nieletnich skazywanych z § 1. Do nowelizacji tej regulacji, która miała miejsce w 2009 r.¹⁶, łącznie skazano 16 nieletnich. Niestety,

¹⁶ Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 7, poz. 46).

w danych uzyskanych z MS nie wskazano, które ze skazań dotyczyły pozbawienia wolności dłuższego niż 7 dni, a które zaistnienia znamienia szczególnego udręczenia¹⁷. Od 2010 r., tj. po wspomnianej nowelizacji, skazano jedynie 3 osoby nieletnie, których czyny wypełniały znamiona bezprawnego pozbawienia wolności dłuższego niż 7 dni.

Najwięcej nieletnich z § 2 skazano w roku 2002 (6), niewiele mniej (5) – w 2004 r. Po trzech nieletnich skazano w 2003 r. i w 2010 r., a po jednym w latach 2000 i 2007. Żadnego nieletniego nie skazano w latach 1999, 2001 r., 2005–2006, 2008–2009, 2011–2020. Należy zatem wskazać, że w większości lat statystycznych od 1999 r. do 2020 r. nie dochodziło do skazań nieletnich z § 2.

W latach 2018–2020 z § 2a, tj. z najnowszego, dodanego nowelizacją z 2017 r.¹⁸, nie skazano żadnego nieletniego. Trudno jednak poczytywać to za konkretną tendencję z uwagi na to, że uzyskane z MS dane kończą się na 2020 r. Brak jest informacji za lata 2021–2023. Skutkiem tego nie jest pewne, czy od wskazanej nowelizacji nie skazano żadnego nieletniego za pozbawienie wolności trwające dłużej niż 7 dni dotyczące osoby nieporadnej ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, czy też do takiego skazania doszło, ale z braku danych o tym nie wiadomo.

Od 2011 r. skazano łącznie 8 nieletnich za bezprawne pozbawienie wolności ze szczególnym udręceniem. Nowelizacją z 2009 r. przeniesiono bowiem to znamię z § 2 do § 3. Najwięcej, bo 4 nieletnich, skazano w 2016 r. Po jednym nieletnim rocznie skazano w latach 2014–2015, 2017–2018 i w 2020 r. Ponadto należy wskazać, że w latach 2010–2013 i w 2019 r. ani jeden nieletni nie został skazany z § 3.

Ponadto warto przedstawić i poddać analizie statystyki odnośnie do płci skazanych nieletnich z art. 189 k.k. w Polsce w latach 1999–2020. Trzeba podkreślić, że w uzyskanych z MS danych nie wskazano na wiek nieletnich. Niemniej jednak, biorąc pod uwagę, że w sprawach o czyny karalne są to osoby, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły 17 lat¹⁹, wskazać należy, że dane z tabeli 1 obejmują osoby w wieku od 13 do 16 lat (włącznie). Dane dotyczące płci skazanych nieletnich z art. 189 §1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020 przedstawiono w tabeli 2.

---

¹⁷ Wskazaną ustawą dokonano nowelizacji art. 189 k.k. w taki sposób, że znamię szczególnego udręczenia z § 2 przeniesiono do odrębnego § 3, zmieniając jednocześnie ciężar gatunkowy tego typu kwalifikowanego z występku na zbrodnie.

¹⁸ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r., poz. 773).

¹⁹ Art. 1 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r., poz. 1700).

Tabela 2

Płeć skazanych nieletnich z art. 189 § 1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020

Rok	Płeć	
	Chłopcy	Dziewczęta
1999	12	0
2000	16	0
2001	6	0
2002	17	2
2003	7	0
2004	11	1
2005	12	1
2006	15	1
2007	18	0
2008	18	2
2009	12	1
2010	8	0
2011	3	0
2012	8	1
2013	4	1
2014	9	0
2015	11	0
2016	4	1
2017	4	2
2018	7	3
2019	2	0
2020	4	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że w latach 1999–2020 to chłopcy byli głównie skazywani za bezprawne pozbawienie wolności w typie podstawowym. Brak jest jednolitej tendencji odnośnie do wskazanej liczby. Warto jednak zauważyć, że do 2009 r. liczba ta wynosiła ponad 10 chłopców rocznie. Wyjątkami były lata 2001 i 2003, kiedy skazano ich odpowiednio 6 i 7, zaś od 2010 r. liczba skazanych chłopców nie przekroczyła 10 rocznie – wyjątkiem był rok 2015, kiedy skazano 11 chłopców. Najmniej skazano ich w 2019 r. (2), a najwięcej w latach 2007–2008, tj. po 18 rocznie.

W latach 1999–2020 w Polsce z art. 189 § 1 k.k. skazano łącznie 17 dziewcząt. Jest to średnio mniej niż jedna na rok. Najwięcej skazano dziewcząt w 2018 r. (3), po dwie zaś w 2002 r., 2008 r. i w 2017 r. Po jednej dziewczynie skazano w latach: 2004–2006, 2009, 2012–2013, 2016, 2020. W pozostałych

latach statystycznych nie skazano ani jednej. Brak jest jednolitej tendencji odnośnie do ich liczby w latach 1999–2020. Utrzymuje się ona na praktycznie takim samym niskim poziomie.

Przedstawiono także i poddano analizie dane statystyczne uzyskane z MS odnośnie do płci skazanych nieletnich z art. 189 § 2 k.k. w Polsce w latach 1999–2020 (tabela 3).

Tabela 3

Płeć skazanych nieletnich z art. 189 § 2 k.k. w Polsce w latach 1999–2020

Rok	Płeć	
	Chłopcy	Dziewczęta
1999	0	0
2000	1	0
2001	0	0
2002	1	5
2003	1	2
2004	2	3
2005	0	0
2006	0	0
2007	1	0
2008	0	0
2009	0	0
2010	3	0
2011	0	0
2012	0	0
2013	0	0
2014	0	0
2015	0	0
2016	0	0
2017	0	0
2018	0	0
2019	0	0
2020	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Jak wynika z analizy danych zawartych w tabeli 3, w latach 1999–2020 za czyny wypełniające znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie kwalifikowanym z § 2 skazano więcej dziewcząt niż chłopców. Różnica ta nie była jednak znaczna (1 osoba). W badanym przedziale czasowym łącznie skazano 9 chłopców i 10 dziewcząt. Skazania te miały miejsce do 2010 r. Należy

zatem wskazać, że nastąpiły na podstawie art. 189 § 2 k.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2009 r. Tym samym ci nieletni mogli dopuścić się albo bezprawnego pozbawienia wolności dłuższego niż 7 dni, albo ze szczególnym udręczeniem. W otrzymanej statystyce z MS nie wyróżniono ilu chłopców oraz ile dziewcząt swoim zachowaniem wyczerpało dane znamię. Niemniej jednak od roku 2011 do 2020 r. nie skazano z tego paragrafu żadnego nieletniego. Inny mi słowy w latach 2011–2020 żaden nieletni nie był skazany za bezprawne pozbawienie wolności dłuższe niż 7 dni.

Najwięcej chłopców (3) skazano w 2010 r., zaś 2 wykazano w danych za 2004 r., po jednym skazano w latach 2000, 2002–2003, 2007. Z kolei dziewcząt w 2002 r. skazano aż 5, następnym roku – 2, a w 2004 r. – 3. Żadna nieletnia dziewczyna nie została skazana w latach 1999–2001 oraz 2005–2020. Wynika z tego, że w przypadku chłopców liczba skazanych w poszczególnych latach statystycznych była mniejsza, lecz lat tych było więcej. Z kolei dziewczęta skazywane były tylko w latach 2002–2004, ale ich roczna liczba skazań była wyższa.

W tabeli 4 przedstawiono statystyki dotyczące płci skazanych nieletnich z § 3 w Polsce w latach 2011–2020 (bezprawne pozbawienie wolności ze szczególnym udręczeniem).

Tabela 4

Płeć skazanych nieletnich z art. 189 § 3 k.k. w Polsce w latach 2011–2020

Rok	Płeć	
	Chłopcy	Dziewczęta
2011	0	0
2012	0	0
2013	0	0
2014	1	0
2015	1	0
2016	1	3
2017	0	1
2018	1	0
2019	0	0
2020	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Jak wynika z informacji zawartych w tabeli 4, w latach 2010–2020 z § 3 skazano łącznie 4 chłopców oraz 5 dziewcząt. Jest to średnio mniej niż jedna osoba na rok. Po jednym chłopcu rocznie skazano w latach 2014–2016 oraz w 2018 r. W latach 2010–2013, 2017, 2019–2020 nie skazano żadnego chłopca. Z kolei aż 3 dziewczęta skazano w 2016 r., a w latach 2017 i 2020 – po jednej. W pozostałych latach z badanego przedziału czasowego (lata 2010–2015

i 2018–2019) nie skazano ani jednej dziewczyny. Wynika z tego, że w przypadku chłopców liczba skazanych w poszczególnych latach statystycznych była mniejsza, lecz lat tych było więcej.

Liczba i wymiar środków orzeczanych wobec nieletnich sprawców bezprawnego pozbawienia wolności

W tabeli 5 zaprezentowano dane dotyczące liczby środków wychowawczych orzeczanych samoistnie wobec nieletnich skazanych z art. 189 § 1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020. Warto jednak nadmienić, że w latach 2014–2015 i 2017–2018 oraz w 2020 r. część z orzeczonych środków wiązała się ze sprawami, w których pokrzywdzonym była osoba małoletnia. Wartości te wyszczególniono poprzez ujęcie ich w nawiasach ze znakiem „+”.

Tabela 5

Liczba środków wychowawczych orzeczanych samoistnie wobec nieletnich skazanych z art. 189 § 1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020

Rok	Ogółem orzeczone środki
1999	13
2000	17
2001	4
2002	20
2003	5
2004	11
2005	12
2006	22
2007	20
2008	22
2009	16
2010	7
2011	4
2012	9
2013	9
2014	7 (+2)
2015	9 (+4)
2016	4
2017	4 (+2)
2018	6 (+4)
2019	2
2020	5 (+1)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 5, liczba orzekanych środków wychowawczych w latach 1999–2020 oscylowała w przedziale od 2 do 22 rocznie. Warto zatem dokładniej wskazać, że w latach 2001, 2003, 2010–2014, 2016–2017, 2019–2020 liczba ta przyjmowała wartości jednocyfrowe, tj. do 9 rocznie. Z kolei w latach 1999–2000, 2002, 2004–2009, 2015, 2018 liczba takich środków mieściła się w przedziale od 10 do 22 rocznie.

Najwięcej środków orzeczono w 2006 r. i w 2008 r. (po 22). Jednak w 2002 r. i w 2007 r. odnotowano niewiele mniej orzeczonych środków (20). Można zatem wskazać, że to właśnie na lata 2006–2008 przypada najwięcej orzekanych środków w skali rocznej. Najmniej zaś orzeczono ich w 2019 r. – tylko 2.

Brak jest jednolitej tendencji odnośnie do liczby orzekanych środków. Można wskazać, że w latach 1999–2006 liczba ta wzrastała (z pewnymi wyjątkami), by w latach 2006–2008 utrzymywać się na niemal stałym poziomie. Następnie w latach 2009–2011 liczba ta spadła. W 2012 r. odnotowano jej ponowny wzrost do 9 środków i na tym poziomie utrzymała się do 2014 r. W 2015 r. nastąpił wzrost. Z kolei w 2016 r. ponownie liczba ta spadła. W latach 2017–2018 nastąpił wzrost liczby orzekanych środków. W 2019 r. liczba ta, jak wcześniej wskazano, była najniższa z całego badanego przedziału czasowego, ale w 2020 r. wzrosła ona do 6 środków. Z uwagi na brak danych nie wiadomo, czy był to początek tendencji wzrostowej, czy tylko jednoroczne zawahanie wartości. Warto także dodać, że w 2014 r. oraz 2017 r. po 2 z tych środków orzeczonych zostało w sprawach, w których pokrzywdzonymi były osoby małoletnie, w 2015 r. oraz w 2018 r. – po 4. W 2020 r. odnotowano jedną taką sprawę.

W dalszej kolejności należy przejść do przedstawienia i analizy danych statystycznych uzyskanych z MS, dotyczących rodzajów środków wychowawczych orzeczonych samoistnie wobec nieletnich z art. 189 § 1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020. Dane te przedstawiono w tabeli 6. Warto jeszcze wskazać, że niektóre z orzeczonych środków miały miejsce w sprawach, w których pokrzywdzonymi były osoby małoletnie. Przedstawiono je w nawiasach ze znakiem „+”.

Jak wynika z danych zawartych w tabeli 6, pośród środków wychowawczych, z których w latach 1999–2020 w Polsce korzystały sądy wobec nieletnich, znajdowały się zarówno te o charakterze nieizolującym, jak i związane z umieszczeniem nieletniego w różnorodnych placówkach. W pierwszej kolejności należy wskazać, że najwięcej orzekano środków niezwiązanych z umieszczeniem nieletniego w różnorodnych placówkach. Sądy sięgały głównie po upomnienia wobec nieletnich, zobowiązanie ich do przeproszenia pokrzywdzonego oraz nadzór (głównie kuratora oraz rodziców).

Tabela 6
Rodzaje środków wychowawczych orzeczonych samoistnie wobec nieletnich z art. 189 § 1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020

Orzeczony środek wychowawczy	Rok																						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Upomnienie	5	6	2	0	2	6	7	9	3	10	5	0	0	5	1	2	1	2	3	0	0	1	
Zobowiązanie do przeproszenia pokrzywdzonego	0	1	0	0	1	0	4	8	0	0	2	1	0	0	2	0	2	0	1	1	0	0	
Zobowiązanie do naprawienia szkody	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	1	
Zobowiązanie do pracy na rzecz pokrzywdzonego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	
Zobowiązanie do pracy na rzecz społeczności	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	3	0	1
Zobowiązanie do podjęcia nauki	1	0	0	3	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Zobowiązanie do powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Zobowiązanie do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zobowiązanie do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze terapeutycznym	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nadzór odpowiedzialny rodziców	4	3	1	0	1	1	2	2	2	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Nadzór osoby godnej zaufania	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nadzór kuratora	1	7	1	4	1	3	3	3	7	8	5	3	1	2	2	4	1	2	0	1	1	1	2
Umieszczenie w placówce opiekuńczo-wychowawczej	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Umieszczenie w ośrodku szkolno-wychowawczym	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku socjoterapii	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Inne środki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Pierwszym środkiem wyróżnionym w tabeli 6 jest upomnienie. W latach 1999–2020 najczęściej ich udzielono w roku 2008 (10), niewiele (9) wykazano w danych za 2006 r. Ponadto należy zaznaczyć, że 4 z nich miały miejsce w sprawach, w których pokrzywdzonymi były osoby małoletnie. Sprawy takie miały miejsce w 2014 r. (1), 2015 r. (1) i w 2018 r. (2). Nie ma jednolitej tendencji odnośnie do liczby orzekanych upomnień w latach 1999–2020. Można jednak wskazać, że w latach 1999–2002 miała ona tendencję spadkową. Natomiast w latach kolejnych, tj. 2003–2008 (oprócz roku 2007), odnotowano wzrost tej liczby, a w latach 2009–2010 nastąpił jej definitywny spadek. Następnie w latach 2011–2012 wzrosła do 5 upomnień (w 2012 r.). Od 2013 r. do 2020 r. liczba orzekanych upomnień oscylowała w przedziale do 3 rocznie. Ani jednego upomnienia nie udzielono w latach 2002, 2010–2011, 2019.

Kolejnym środkiem jest zobowiązanie do przeproszenia pokrzywdzonego. Łącznie w latach 1999–2020 takich zobowiązań orzeczono 26. W 2015 r. 3 z nich miały miejsce w sprawach, w których pokrzywdzonymi były osoby małoletnie. Nie ma jednolitej tendencji odnośnie do tego środka, choć można wskazać, że do 2003 r. odnotowano tylko jedno orzeczenie z tym zobowiązaniem (w roku 2000). W latach 2004–2007 liczba wykazywała wzrost. W 2007 r. osiągnęła najwyższą wartość w całym analizowanym przedziale czasowym (8 zobowiązań do przeproszenia pokrzywdzonego). W 2008 r. ponownie nie odnotowano ani jednego orzeczenia z tymże zobowiązaniem. Z kolei w latach 2009–2020 liczba ta oscylowała w przedziale do 2 takich zobowiązań rocznie. Wyjątkiem był 2015 r., w którym orzeczono ich 5.

Kolejnym środkiem było zobowiązanie do naprawienia szkody. W latach 1999–2020 orzeczono ich łącznie 4 (dwukrotnie w 2015 r. oraz po jednym w 2019 r. i w 2020 r.). W statystykach MS znajdują się także dane dotyczące orzekanych wobec nieletnich zobowiązań do pracy zarówno na rzecz pokrzywdzonego, jak i społeczności. Spośród obu tych środków w latach 1999–2020 sądy dla nieletnich częściej korzystały z zobowiązania do pracy na rzecz społeczności. W latach 1999–2020 w Polsce wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie podstawowym, orzeczono łącznie 3 zobowiązania do pracy na rzecz pokrzywdzonego (jeden raz w 2013 r. oraz dwukrotnie w 2015 r.). Z kolei zobowiązań do pracy na rzecz społeczności orzeczono łącznie 11. Jedno z tych zobowiązań orzeczono w sprawie, w której pokrzywdzonym była osoba małoletnia. Miało to miejsce w 2017 r. Najwięcej takich zobowiązań orzeczono w 2008 r. i w 2018 r. (po 3). Po jednym takim zobowiązaniu rocznie orzeczono w latach 2010–2011, 2013, 2017, 2020. W pozostałych latach statystycznych nie orzeczono go wcale.

Z uwagi na wiek nieletnich oraz obowiązek nauki, który trwa do ukończenia 18 roku życia, sądy dla nieletnich mają możliwość zobowiązania nieletniego do podjęcia nauki. Takie zobowiązanie orzeczono łącznie 8 razy w latach

1999–2020 w Polsce. Po jednym takim zobowiązaniu rocznie orzeczono w latach 1999, 2006, 2009, 2011, 2013. Natomiast w 2002 r. sądy trzykrotnie zastosowały ów środek.

Następne zobowiązanie dotyczące powstrzymywania się nieletnich od przebywania w określonych miejscach w latach 1999–2020 orzekane było łącznie pięciokrotnie: po jednym rocznie w latach 2002, 2006, 2009, 2011, 2013. Do grona zobowiązań zaliczyć można także te związane z udziałem w różnego rodzaju zajęciach. W latach 1999–2020 sądy dla nieletnich orzekały obowiązek udziału w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym lub terapeutycznym. Zarówno jednych, jak i drugich zobowiązań orzeczono łącznie po 2 w badanym przedziale czasowym. Środek w postaci zobowiązania do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym orzeczono jednokrotnie w 2006 r. i w 2010 r. Obowiązek uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze terapeutycznym orzeczono jednokrotnie w 2006 r., a także w 2017 r., przy czym zobowiązanie orzeczone w 2017 r. miało miejsce w sprawie, w której pokrzywdzonym była osoba małoletnia.

Kolejną grupą środków były nadzory, które sądy rodzinne powierzały kuratorom, osobom godnym zaufania lub rodzicom nieletnich. W latach 1999–2020 najczęściej nadzorów powierzono kuratorom (łącznie 64). Mniej orzekano nadzorów, które sprawować mieli rodzice nieletnich (łącznie 20), przy czym jeden z tych nadzorów orzeczono w sprawie, w której pokrzywdzonym była osoba małoletnia (w 2018 r.). Osobie godnej zaufania taki nadzór powierzono jedynie raz (w 2009 r.).

Najwięcej nadzorów powierzonych rodzicom nieletnich wykazano w danych za 1999 r. i za 2000 r. (odpowiednio: 4 i 3 nadzory). Natomiast w pozostałych latach statystycznych, czyli w latach 2001–2020, liczba orzekanych nadzorów rodziców oscylowała w przedziale od 0 do 2 rocznie. Po 2 takie nadzory rocznie miały miejsce w latach 2005–2007. Po jednym rocznie wykazano ich w statystyce za 2001 r., lata 2003–2004, 2012, 2014–2015, 2018. W pozostałych latach statystycznych takich nadzorów nie orzekano.

Najwięcej nadzorów kuratorskich przypadło na lata 2000, 2007, 2008 (odpowiednio: 7, 7 i 8). Z kolei w 2017 r. nie orzeczono ani jednego takiego nadzoru. Brak jest jednolitej tendencji odnośnie do liczby ich orzekania w latach 1999–2020. Warto jednak wskazać, że w latach 1999–2003 zamienianie odnotowywano wzrost lub spadek liczby takich nadzorów. Z kolei w latach 2004–2006 liczba ta utrzymywała się na poziomie 3 rocznie. Jak już wskazano, w latach 2007–2008 odnotowano najczęściej orzeczeń tego typu nadzorów. W latach 2009–2011 liczba ta zmalała do jednego nadzoru (w 2011 r.), zaś w latach 2012–2013 utrzymywała się na poziomie 2 rocznie, w roku 2014 wzrosła do 5, a w latach 2015–2020 ich liczba mieściła się w przedziale do 3 rocznie.

W tabeli 6 ujęto także dane statystyczne dotyczące środków wiążących się z umieszczeniem osób nieletnich w różnego rodzaju ośrodkach, a dokładniej w placówce opiekuńczo-wychowawczej, ośrodka szkolno-wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii oraz w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. Umieszczenia w placówce opiekuńczo-wychowawczej w latach 1999–2020 miały miejsce jedynie 3 razy, tj. po jednym w 1999 r. oraz w latach 2002–2003. Natomiast umieszczenie w ośrodku szkolno-wychowawczym orzeczono raz w 2002 r. Z kolei w młodzieżowych ośrodkach socjoterapii w latach 1999–2020 umieszczano nieletnich trzykrotnie, tj. po jednym razie w 2009 r., w 2012 r. i w 2018 r. Ponadto dwukrotnie, w 2006 r. i w 2017 r., orzeczono wobec nieletnich umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, przy czym orzeczenie z 2017 r. zapadło w sprawie, w której pokrzywdzony był osobą małoletnią.

W statystyce występuje też kategoria określona jako „inne środki”. Brak jest konkretnej informacji dotyczącej definiowania/rozumienia, jakie to mogą być środki. Wydaje się jednak, że wskazana kategoria dotyczy środków określonych w art. 6 pkt 11 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich²⁰. Regulacja ta umożliwiała sądom dla nieletnich „zastosować inne środki zastrzeżone w niniejszej ustawie do właściwości sądu rodzinnego, jak również zastosować środki przewidziane w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, z wyłączeniem umieszczenia w rodzinie zastępczej spokrewnionej, rodzinie zastępczej niezawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce wsparcia dziennego, placówce opiekuńczo-wychowawczej i regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej”. W latach 1999–2020 w Polsce wobec nieletnich, których czyny wypełniały znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie podstawowym, tylko jeden raz sąd dla nieletnich zdecydował się na skorzystanie ze wskazanego środka. Miało to miejsce w 2018 r. w sprawie, w której pokrzywdzonym była osoba małoletnia. Niestety, brak informacji na temat tego, o jaki środek chodziło.

Następnie analizie należy poddać dane zaprezentowane w tabeli 7. Dotyczą one liczby orzekanych umieszczeń w zakładach poprawczych (w zawieszeniu oraz bez niego), które zastosowane były przez sądy wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie podstawowym w Polsce w latach 1999–2020.

---

²⁰ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2022 r., poz. 1700).

Tabela 7

Liczba umieszczeń w zakładach poprawczych orzekanych wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona przestępstwa z art. 189 § 1 k.k. w Polsce w latach 1999–2020

Rok	Zakład poprawczy z zawieszeniem		Zakład poprawczy bez zawieszenia
	Ogółem	Orzeczony środek	
1999	0	–	0
2000	0	–	0
2001	2	nadzór kuratora	1
2002	3	umieszczenie w ośrodku szkolno-wychowawczym	0
2003	1	nadzór kuratora	0
2004	1	nadzór kuratora	0
2005	0	–	1
2006	0	–	0
2007	1	nadzór kuratora	0
2008	0	–	1
2009	1	nadzór kuratora	0
2010	0	–	1
2011	0	–	0
2012	0	–	0
2013	0	–	0
2014	0	–	0
2015	0	–	0
2016	1	nadzór kuratora	0
2017	0	–	0
2018	0	–	0
2019	1	nadzór kuratora	0
2020	0	–	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli 7, w latach 1999–2020 w Polsce wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona przestępstwa z art. 189 § 1 k.k., orzeczenie umieszczenia w zakładzie poprawczym bez zawieszenia miało miejsce 4 razy – pojedynczo w latach 2001, 2005, 2008, 2010.

Z kolei orzeczenie zakładu poprawczego z warunkowym zawieszeniem jego wykonywania miało miejsce 11 razy (2 w 2001 r., 3 w 2002 r. oraz pojedynczo w latach 2003–2004, 2007, 2009, 2016, 2019). W 2002 r. obok tego środka orzeczono także umieszczenie w ośrodku szkolno-wychowawczym, natomiast w pozostałych wskazanych latach obok zakładu poprawczego z warunkowym zawieszeniem wykonywania orzekano nadzór kuratora.

Jak wynika z danych statystycznych MS wobec nieletnich skazanych z art. 189 § 2 k.k., w Polsce w 2002 r. orzeczono 2 nadzory kuratora oraz obowiązek podjęcia nauki (1), natomiast w 2004 r. ogółem orzeczono 4 takie środki – trzykrotnie był to nadzór kuratora i jeden raz upomnienie. W 2007 r. wykazano jeden środek w postaci nadzoru kuratora, zaś w 2010 r. były to 3 środki (2 nadzory kuratora i 1 upomnienie). W danych za lata 2005–2006, 200–2009, 2011–2020 w ogóle nie ujęto tej kwalifikacji prawnej. Wydaje się, że należy założyć, że podyktowane było to brakiem skazań.

W 2003 r. trzykrotnie orzeczono umieszczenie w zakładzie poprawczym z warunkowym zawieszeniem jego wykonania oraz nadzorem kuratora. W 2004 r. taka sytuacja miała miejsce raz. Warto wskazać, że w danych za lata 2000, 2007, 2010 wskazano na brak takowych orzeczeń. Z kolei w latach 1999, 2001, 2005–2006, 2008–2009, 2011–2020 w ogóle nie ujęto tej kwalifikacji prawnej. Tutaj także wydaje się, że należy założyć, iż podyktowane było to brakiem skazań.

W latach 1999–2020 w statystyce MS ani razu nie wskazano na orzeczenie umieszczenia w zakładzie poprawczym bez warunkowego zawieszenia tegoż środka. W latach 2000, 2003–2004, 2007, 2010 w analizowanych statystykach konkretnie wskazano na brak takowych skazań. Z kolei w danych za lata 1999, 2001, 2005–2006, 2008–2009, 2011–2020 w ogóle nie uwzględniono tej kwalifikacji prawnej. Poczyniono zatem założenia analogiczne do opisanych wcześniej.

Następnie należy przedstawić i poddać analizie dane dotyczące liczby środków orzekanych samoistnie wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona przestępstwa z art. 189 § 3 k.k. w Polsce w latach 2014–2020. Nie ma wyjaśnienia braku danych za lata 2010–2013. Wydaje się, że należy przyjąć, iż w okresie tym nie dochodziło do orzekania samoistnie wobec nieletnich środków wychowawczych. Trzeba uwzględnić przede wszystkim ciężar gatunkowy tego kwalifikowanego typu bezprawnego pozbawienia wolności (zbrodnia).

W tabeli 8 zaprezentowano dane dotyczące liczby środków wychowawczych orzekanych samoistnie wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona przestępstwa z art. 189 § 3 k.k. w Polsce w latach 2014–2020.

Tabela 8

Liczba środków wychowawczych orzekanych samoistnie wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona przestępstwa z art. 189 § 3 k.k. w Polsce w latach 2014–2020

Rok	Ogółem orzeczone środki	Orzeczone środki wychowawcze				
		Nadzór		Umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym	Zobowiązanie do pracy na rzecz społeczności	Inne środki
		Kuratora	Rodziców			
2014	1	0	0	1	0	0
2015	1	1	0	0	0	0
2016	4	0	4	0	0	0
2017	0	0	0	0	0	0
2018	1	0	0	0	1	0
2019	0	0	0	0	0	0
2020	2	1	0	0	0	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych MS.

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli 8, w Polsce w latach 2014–2020 wobec nieletnich, których czyny wypełniły znamiona przestępstwa z art. 189 § 3 k.k., zastosowano łącznie 9 środków wychowawczych orzekanych samoistnie. W 2014 r. było to jedno umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. Z kolei w 2015 r. orzeczono jeden nadzór kuratora. W następnym roku orzeczono najwięcej środków. Były to 4 nadzory rodziców. W 2017 r. i w 2019 r. nie orzeczono ani jednego środka wychowawczego. W 2018 r. miało miejsce orzeczenie jednego środka w postaci zobowiązania nieletniego do pracy na rzecz społeczności, a w 2020 r. orzeczono 2 środki – nadzór kuratora oraz środek zakwalifikowany do kategorii „inne środki”. Niestety, brak informacji na temat tego, o jaki środek chodziło.

Z danych MS wynika również, że w latach 2014–2020 ani razu sądy nie orzekły umieszczenia nieletniego w zakładzie poprawczym z zawieszeniem wykonania tego środka. Jednakże w 2017 r. odnotowano jeden przypadek skazania nieletniego na pobyt w zakładzie poprawczym bez zawieszenia wykonania tego środka.

Podsumowanie

Podsumowując analizę danych MS, należy odpowiedzieć na pytania zadane we wstępie niniejszego artykułu. Odpowiadając na pierwsze z nich, tj. w jakiej skali nieletni dopuszczają się bezprawnego pozbawienia wolności, trzeba wskazać, że nie wydaje się to być zjawiskiem zbyt powszechnym wśród

nieletnich skazanych, zwłaszcza jeżeli chodzi o typy kwalifikowane – są to raczej jednostkowe przypadki. Zdecydowaną większość skazanych nieletnich stanowią ci, którzy dopuścili się bezprawnego pozbawienia wolności w typie podstawowym. Trzeba jednak pamiętać, że nie można utożsamiać analizowanych danych statystycznych z rzeczywistym obrazem zjawiska w tzw. jeden do jeden. Są to dane dotyczące skazań, tj. spraw, które trafiły do sądu, a wina została udowodniona. Należy jednak pamiętać o zjawisku tzw. ciemnej liczby przestępstw, do którego zaliczyć można m.in. czyny, o których ofiara nie poinformowała organów ścigania z różnych przyczyn (np. strach, wstyd) lub też sytuacje, kiedy nie ustalono sprawcy mimo zaistnienia pozbawienia wolności. W takiej bowiem sytuacji nie dojdzie do skazania. Ponadto sama specyfika przestępstwa wskazuje na to, że często pozostaje ono w zbiegu z innymi czynami (np. zgwałceniem), a tym samym pojawia się pytanie, co jest czynem głównym i w jakiej kategorii danych statystycznych następnie zostanie owo skazanie ujęte. Skazanie *stricte* tylko i wyłącznie za czyn z art. 189 k.k. zdarza się rzadziej aniżeli za ten czyn pozostający w zbiegu z innymi przestępstwami²¹. Analiza danych odnośnie do płci skazanych nieletnich prowadzi do sformułowania wniosku, że to jednak chłopcy częściej dopuszczają się czynów wypełniających znamiona bezprawnego pozbawienia wolności, przy czym największe różnice zauważyć można w przypadku typu podstawowego.

Ostatnie pytanie sformułowane we wstępie brzmiało następująco: Jaka jest polityka karna sądów wobec nieletnich sprawców bezprawnego pozbawienia wolności? Z analizy danych MS wynika, że w przypadku nieletnich, których zachowanie i czyny wypełniły znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie podstawowym, orzekano środków wychowawczych od 2 do 22 rocznie. Przede wszystkim sięgano po upomnienia, ale też nadzory kuratora lub rodziców nieletniego czy zobowiązanie do przeproszenia pokrzywdzonego. Ponadto sądy orzekały również „nieizolacyjne” środki w postaci: zobowiązania do podjęcia nauki, zobowiązania do naprawienia szkody, zobowiązania do pracy – na rzecz społeczności lub pokrzywdzonego, zobowiązania do powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach, zobowiązania do udziału w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym lub terapeutycznym, nadzoru osoby godnej zaufania.

Z danych uzyskanych z MS wynika, że w przypadku nieletnich, których czyny wypełniały znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie podstawowym zdecydowanie rzadziej, ale jednak sądy sięgały po środki wiążące się z umieszczeniem nieletniego w różnego rodzaju placówkach zajmujących się pomocą takim osobom. W ministerialnych danych wskazywano na umiesz-

²¹ Szerzej: J. Omeljaniuk, *Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności w ujęciu kryminologicznym*, Białystok 2024, gdzie zanalizowane dane statystyczne MS odnośnie do skazań osób dorosłych z art. 189 k.k. oraz przedstawiono wyniki aktowych badań empirycznych dotyczących m.in. polityki karnej sądów w tym zakresie oraz specyfiki samego przestępstwa z art. 189 k.k.

czenia nieletnich w instytucjach, takich jak: placówki opiekuńczo-wychowawcze, ośrodki szkolno-wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, ośrodki wychowawcze czy „inne ośrodki”. W danych odnotowano także te przypadki dotyczące umieszczenia nieletnich w zakładach poprawczych. W latach 1999–2020 orzeczono łącznie czterokrotnie umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym bez możliwości zawieszenia wykonywania tego środka. Natomiast ponad 10 razy sądy orzekały umieszczenie w zakładzie poprawczym z warunkowym zawieszeniem wykonania tegoż środka. W okresie próby nieletni oddawani byli pod dozór kuratora.

Wobec nieletnich, których zachowanie zakwalifikowano jako bezprawne pozbawienie wolności w typie kwalifikowanym z § 2, sądy orzekły 11 środków wychowawczych. Orzeczenia te miały miejsce do 2010 r. (włącznie), zatem przede wszystkim w okresie sprzed nowelizacji z 2009 r. Jak wynika z analizowanych danych, głównie orzekano nadzory kuratorskie. Orzekano także opomnienia oraz zobowiązanie do nauki.

W uzyskanych danych odnotowano także informacje o umieszczeniach nieletnich (których czyny wypełniały znamiona bezprawnego pozbawienia wolności w typie kwalifikowanym z § 2) w zakładach poprawczych. Jednakże nie było przypadku, w którym ów środek zostałby orzeczony bez warunkowego zawieszenia jego wykonania, natomiast środek taki z warunkowym zawieszeniem orzeczono łącznie 4 razy. Wyroki te przypadły na lata 2003–2004. Z danych MS nie wynika, ile z tych orzeczeń dotyczyło osób nieletnich, których zachowanie wypełniało znamiona bezprawnego pozbawienia wolności trwającego dłużej niż 7 dni, a ile nieletnich, których zachowanie wypełniało znamiona bezprawnego pozbawienia wolności łączącego się ze szczególnym udręczeniem. Wiadomo natomiast, że we wszystkich tych orzeczeniach nieletni na okres próby poddawani byli nadzorowi kuratora.

Z kolei wobec nieletnich, których zachowanie zakwalifikowano jako bezprawne pozbawienie wolności łączące się ze szczególnym udręczeniem, w latach 2014–2020 sądy orzekły łącznie 9 środków wychowawczych, przy czym w latach 2011–2013, 2017, 2019 nie orzeczono żadnego takiego środka. Najwięcej odnotowano orzeczeń nadzorów powierzonych rodzicom nieletniego (4). Sądy decydowały się również na orzeczenie: nadzoru kuratora, zobowiązania do pracy na rzecz społeczności oraz umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym. W ministerialnych danych odnotowano także przypadki umieszczenia nieletnich w zakładzie poprawczym. Takie orzeczenie miało miejsce tylko w 2017 r. Środek ów orzeczony został bez warunkowego zawieszenia jego wykonania.

Polityka karna sądów wobec najmłodszych sprawców bezprawnego pozbawienia wolności w badanym przedziale czasowym zmierzała zatem przede wszystkim w kierunku wychowania nieletniego i umożliwienia mu powrotu na odpowiednie tory. W zależności od typu bezprawnego pozbawienia wolności

konsekwencje przyjmowały formę upomnienia lub zastosowania nadzoru wobec nieletniego. Skierowanie do różnego rodzaju placówek czy wręcz umieszczenie w zakładzie poprawczym stosowane były w ostateczności. Niestety, z uwagi na brak dostępu do najnowszych i zarazem „popandemicznych” danych statystycznych nie ma, póki co, możliwości stwierdzenia, czy takowy kierunek został utrzymany. Z drugiej strony wydaje się, że nie ma przesłanek, by sądzić, że polityka karna sądów w tym przypadku mogła ulec jakiejś drastycznej zmianie, głównie z uwagi na uchwalenie ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich czy też fakt, że najnowsza nowelizacja k.k. nie zrezygnowała z zasady wyrażonej np. w art. 54 § 1: „Wymierzając karę nieletniemu albo młodocianemu, sąd kieruje się przede wszystkim tym, aby sprawcę wychować”.

Wykaz literatury

- Bojarski M., *Pozbawienie wolności*, [w:] M. Bojarski (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Gardocki L., Gardocka T., Jagiełło D. (red.), *Kodeks karny. Krótki komentarz dla studentów*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2020.
- Gardocki L., *Prawo karne*, C.H. Beck, Warszawa 2023.
- Holyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2022.
- Hypś S., *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2024, Legalis.
- Jankowska K., *Wybrane przestępstwa przeciwko wolności*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2017, nr 1.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, 2023, Legalis.
- Królikowski M., Sakowicz A., *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny*, t. 2: *Część szczególna. Komentarz do art. 117–221*, 2023, Legalis.
- Kuć M., *Kryminologia*, C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Lachowski J., *Przestępstwa przeciwko wolności*, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Łyżwa A., *Komentarz do art. 189 kk*, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, A. Łyżwa, R. Łyżwa, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, 2020, Legalis.
- Mozgawa M., *Bezprawne pozbawienie wolności*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Przestępstwa przeciwko wolności*, Wyd. UMCS, Lublin 2020.
- Omeljaniuk J., *Przestępstwo bezprawnego pozbawienia wolności w ujęciu kryminologicznym*, Temida 2, Białystok 2024.
- Szczecińska-Przybulek K., *Młodzi jako sprawcy zbrodni bezprawnego pozbawienia wolności ze szczególnym udręczeniem – analiza motywów i sposobów działania*, „Probacja” 2019, nr 1.
- Szczecińska-Przybulek K., *Pobicie jako element przestępstwa bezprawnego pozbawienia wolności*, [w:] D. Semków, I. Kułak (red.), *Przestępstwa przeciwko życiu. Aspekty prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Wyd. UR, Rzeszów 2020.

Włodarczyk-Madejska J., „Przestępczość” nieletnich, [w:] P. Chomczyński, P. Frąckowiak, D. Woźniakowska (red.), *Kryminologia. Teoria i praktyka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa 2024.

Summary

Penal policy of courts towards minor perpetrators of unlawful deprivation of liberty under Art. 189 Penal Code

Keywords: criminal policy, minors, unlawful deprivation of liberty, statistical data.

The aim of this article is to answer the following research questions: To what extent do minors commit unlawful deprivation of liberty? who is the leader in such behaviour? what is the criminal policy of the courts in this regard? To answer these questions, this study uses a research method based on the analysis of statistical data. These were data from the Ministry of Justice for 1999–2020. On their basis, the scale of the studied phenomenon was determined in terms of the number of convictions and the gender of the convicts. The measures most frequently used by courts were also identified. It was established, among other things, that the courts' penal policy towards the youngest perpetrators of unlawful deprivation of liberty in the examined period was aimed primarily at educating the minor and enabling him to get back on track. Moreover, depending on the type of unlawful deprivation of liberty, the consequences took the form of both isolating and non-isolating educational and correctional measures.

